

UDK 929:001 (497.6 Sarajevo) "1947/1999"
Prethodno priopćenje

NAUČNO I PUBLICISTIČKO DJELO DR. BORISA NILEVIĆA - UVODNO PREDAVANJE -

Ibrahim Karabegović
Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Prilog je prošireni tekst govora pročitano na sahrani Borisu Nileviću. Osim biografskih podataka, napravljen je osvrt na Nilevićevo naučno djelo i njegove zasluge u radu i djelovanju Instituta za istoriju u Sarajevu od 1990. do 1997. godine, kada je bio na funkciji direktora.

Ključne riječi: Boris Nilević, historiografija, srednji vijek, Srpska pravoslavna crkva.

Poštovane dame i gospodo, drage kolegice i kolege!

Sastali smo se da se podsjetimo na našeg kolegu i jednog od direktora Instituta za istoriju u Sarajevu, da razgovaramo o Borisu kao historičaru, njegovom naučnom doprinosu u oblasti historiografije i njegovim karakternim osobinama. U svojoj uvodnoj riječi odlučio sam da vam, sa neznatnim dopunama i izmjenama, pročitam tekst koji sam pročitao na sahrani Borisa Nilevića, a koji je objavljen u časopisu *Prilozi*, br. 29. za 2000. godinu. Nadam se da će ovo moje kraće prisjećanje biti dovoljna osnova za naš današnji razgovor o kolegi Borisu.

Boris je rođen u Sarajevu 2. juna 1947. godine od majke Nade i oca Božidara. Osnovno, srednje i fakultetsko obrazovanje stekao je u Sarajevu. Nakon okončanja studija 1971. godine zaposlio se u Republičkoj zajednici za naučni

rad u Sarajevu, a 1974. godine prešao je u Institut za istoriju u Sarajevu, na mjesto asistenta za historiju srednjeg vijeka. Iste godine je u Beogradu upisao postdiplomski studij na Filozofskom fakultetu – Odsek istorija naroda Jugoslavije - srednji vek. Magistarski rad kod akademika prof. dr. Sime Ćirkovića, pod naslovom *POSLEDNJI PAVLOVIĆI – Bosna sredinom XV stoljeća*, uspješno je odbranio 12. januara 1978. godine. Isti profesor bio mu je mentor za doktorsku disertaciju pod naslovom *Srpska pravoslavna crkva u Bosni i Hercegovini do obnove Pečke patrijaršije 1557. godine*, koju je odbranio 1. jula 1986. godine u Beogradu. Koncem iste godine Boris je izabran u zvanje naučnog saradnika. Nakon što je u tom zvanju proveo gotovo sedam godina, napisavši više naučnih radova i objavivši doktorsku disertaciju 1990. godine, predložen je i izabran u zvanje višeg naučnog saradnika. Članovi komisije bili su: akademik prof. dr. Avdo Sućeska, prof. dr. Enver Imamović i dr. Dževad Juzbašić. Početkom oktobra 1990. godine povjerena mu je funkcija direktora Instituta za istoriju u Sarajevu, koju je, posebno u ratnim godinama, uspješno obavljao sve do 15. aprila 1997. godine. Uz naučnu aktivnost, u predratnim godinama bio je neko vrijeme angažiran kao predavač na Filozofskom fakultetu - Odsjek za historiju u Sarajevu, a sve do prerane smrti predavao je na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Tuzli.

Kao historičar – naučni radnik Boris Nilević se specijalizirao za historiju srednjeg vijeka i doba osmanske vlasti. Njegov naučni opus mjeri se sa više desetina bibliografskih jedinica, među kojima jedna monografija, dvadeset članaka, desetak osvrti i prikaza, petnaestak učešća na naučnim skupovima, okruglim stolovima i savjetovanjima. Radio je u više redakcija i komisija, bio često u ulozi recenzenata i promotora. Bio je i član komisije za odbranu doktorske disertacije u Zadru i Tuzli. Njegovi radovi su citirani u inostranstvu, a nekoliko članaka prevedeno je na engleski jezik.

U toku 1991. godine Boris je bio član podgrupe Komisije za ustavna pitanja za grb i zastavu Bosne i Hercegovine.

Životno naučno djelo Borisa Nilevića je monografija *Srpska pravoslavna crkva u Bosni i Hercegovini do obnove Pečke patrijaršije 1557. godine*. Nakon dvanaestogodišnjeg mukotrpnog rada na prikupljanju arhivske građe i druge dokumentacije, konsultovanja literature i tekstualne obrade, tema pod navedenim naslovom odbranjena je kao doktorska disertacija u Beogradu, 1. jula 1986. godine, pred komisijom Filozofskog fakulteta u Beogradu u sastavu: akademik prof. dr. Sime Ćirković, prof. dr. Radovan Samardžić i prof. dr. Rade

Mihaljčić. Pod istim naslovom doktorsku disertaciju je objavilo Izdavačko preduzeće *Veselin Masleša* u okviru Biblioteke *Kulturno nasljeđe* 1990. godine. U uvodu svoje monografije autor Boris Nilević kaže: “Zanimljivo je pratiti istorijski hod pravoslavne crkve u vjerskoj šarolikosti onovremene Bosne. Mada duboko utkana u tijelo jedinstvene srpsko-pravoslavne crkve na Balkanskom poluostrvu sa sjedištem u Peći, ona je ipak u Bosni i Hercegovini kroz posebnosti kulturno-civilizacijskog života ovog podnevlja imala i svoju istoriju koja do sada nije obrađena u cjelini”. Prvi ocjenjivač monografije o srpsko-pravoslavnoj crkvi akademik Avdo Sućeska u svom prikazu objavljenom 1991. godine u *Prilozima* br. 27, između ostalog, kaže: “U svojoj monografiji Boris Nilević se prihvatio krupnog zadatka da prikaže cjelovit razvoj pravoslavne crkve u Bosni i Hercegovini u označenom periodu. Prije toga Nilević je publikovao više posebnih studija iz srednjovjekovne istorije Bosne, kasnijeg perioda, koje donekle, predstavljaju pripremu za izradu ove monografije. Time se on, u stvari, spremio da se uhvati u koštac s nimalo lakim zadatkom da u svojoj monografiji opiše složenu problematiku vjerskih odnosa u srednjovjekovnoj Bosni, koja će dobiti svoju modifikaciju u Bosni pod osmanskom vlašću. Kao što je poznato, složenost te problematike je izražena u činjenici da se od davnina u Bosni pojavljuju tri vjerske grupacije – u srednjovjekovnoj Bosni bogumilstvo, katoličanstvo i pravoslavlje, u osmansko-turskoj Bosni katoličanstvo, pravoslavlje i islam. Polazeći od glavnog zadatka, Nilević je svoja istraživanja prvenstveno usmjerio na izučavanje porijekla, teritorijalne rasprostranjenosti, te odnosa pravoslavlja prema ostalim vjerskih zajednicama u Bosni i Hercegovini do obnove Pečke patrijaršije 1557. godine. Da bi stvorio potpunu sliku toga stanja, Nilević je započeo obradu teme od prikaza početka hristijanizacije južnih Slovena, uspostave najranije crkvene organizacije i nastanka episkopija srpske pravoslavne crkve. Iz tih dubina Boris se u daljem toku svoga rada postepeno ograničavao na prikaz istorijata pravoslavlja kod Srba, njegovu pojavu, mjesto i značaj u pojedinim dijelovima srednjovjekovne bosanske države i u prvom stoljeću osmanske vlasti u Bosni. U skladu s takvom ambicijom u pristupu temi, Boris Nilević je morao da obavi izuzetno obiman i raznovrsan istraživački posao. Neobjavljeni i nepoznati građu tražio je u Dubrovačkom arhivu, naročito za drugu polovinu 15. i 16. stoljeća. Pored toga, vrlo vješto se koristio podacima iz objavljenih izvora, kao što su putopisi, zapisi i natpisi, dokumenti o djelovanju crkvenih ličnosti i sl. Naročitu pažnju je posvećivao turskim dokumentima, popisnim defterima, kanunanama itd. Ogromna li-

teratura kojom se služio je raznovrsna po sadržini i nejednaka po kvalitetu, ponekad obojena nacionalnom ili crkveno-političkom tendencijom. Prema toj i takvoj literaturi autor Boris Nilević zauzeo je izrazito kritičan stav. Monografija Borisa Nilevića, pod naslovom *Srpska pravoslavna crkva u Bosni i Hercegovini do obnove Pečke patrijaršije 1557. godine*, pokazuje da je njen autor znalčki, upotrebom naučnog metoda, ovladao svim elementima naučnoistraživačkog rada, sakupljanjem i interpretacijom izvora i literature, njihovom kritikom i uspješnim komponovanjem bogatog istorijskog materijala u cjelinu teme. Borisova knjiga je bogata značajnim brojem novih rezultata, koji se odnose na pojedinosti, kao i na cjelinu djela. Kao takvo, Nilevićevo djelo ispunjava veliku prazninu u našoj historiografskoj literaturi i predstavlja nesumnjiv doprinos naučnom poznavanju istorije srpskog naroda, istorije Bosne i Hercegovine kao zemlje i poznavanju hrišćanskih crkava. [...]

Boris Nilević se, u funkciji direktora Instituta, posebno zalagao da se sačuva zgrada, namještaj i biblioteka Instituta za vrijeme rata. Pokazao je veliki smisao za organizaciju raznih naučnih i kulturnih manifestacija, ne samo u ulozi organizatora i inicijatora već i ličnim učešćem i doprinosom. Zahvaljujući najviše Borisu, njegovim inicijativama i smislom za saradnju, Institut je postao ustanova po onom čuvenom duhovnom otporu agresiji, destrukciji i primitivizmu. Kao naučni radnik – specijalista za srednjovjekovnu historiju, pokušavao je u svoje tekstove unijeti nešto novo, i interesantnije. Ponekad bi literarnim i esejističkim izrazom pokušao više zainteresovati čitaoca. Bio je nezadovoljan svojim, pa i ukupnim učinkom bosanskohercegovačke historiografije, osjećao je da zaostajemo za novim trendovima u historiografiji Evrope i svijeta. Ipak, ono što je u nauci postigao bit će mu i trajno ostati najbolji spomenik. Umro je 11. decembra 1999. godine, prerano, u najboljim i najzrelijim godinama života. Kod mnogih će ostati u spomeni kao kontroverzna ličnost, ličnost boemskog ponašanja.

U borbi da se u najtežim danima održi kontinuitet u radu Instituta u velikoj mjeri je uspio, a u borbi sa sobom ponestalo mu je snage i volje - umro je u Sarajevu hladnog i snježnog 11. decembra 1999. godine.

SUMMARY

THE SCIENTIFIC AND PUBLICISTIC WORK OF DR. BORIS NILEVIĆ – AN INTRODUCTORY LECTURE –

Prof. dr. Boris Nilević (Sarajevo, 2nd June 1947 – Sarajevo, 11th December 1999) was a renowned historian from Bosnia and Herzegovina, who dedicated his intellectual and scientific work to the study of the Middle Ages, and especially to the history of the Serb Orthodox Church until the re-establishment of the Patriarchy of Peć in 1557. Apart from his significant scientific results, Boris Nilević was distinguished as the director of the Historical Institute in Sarajevo from 1990 to 1997, with special merit during the war (1992-1995), when he managed to organize the work of the Institute and preserve it from destruction.

Key words: Boris Nilević, historiography, Middle Ages, The Serb Orthodox Church